

ANALYTICAL INSTRUMENTS AND MODERN APPROACHES IN MANAGING FINANCIAL STABILITY

Nao‘betova Ziyada Niyet qizi

2nd-year Basic Doctoral Student Tashkent State University of Economics

Abstract. This thesis examines analytical instruments and modern approaches used in managing the financial stability of enterprises. During the research, classical financial analysis methods, bankruptcy prediction models, risk assessment instruments, and the role of modern digital technologies in financial management were analyzed.

In addition, the advantages of using econometric modeling, stress-testing mechanisms, and business analytics systems in financial stability management were highlighted. The study substantiates that ensuring financial stability in enterprises should not be limited only to monitoring financial indicators, but must also be closely connected with early risk identification and the analytical justification of management decisions.

Keywords: financial stability, financial analysis, analytical instruments, risk management, bankruptcy model, stress test, business analytics, econometric modeling, liquidity, profitability.

MOLIYAVIY BARQARORLIKNI BOSHQARISHDA ANALITIK INSTRUMENTLAR VA ZAMONAVIY YONDASHUVLAR

Nao‘betova Ziyada Niyet qizi

TDIU, 2-kurs tayanch doktaranti

ANNOTATSIYA

Mazkur tezisda korxonalarining moliyaviy barqarorligini boshqarishda qo‘llaniladigan analitik instrumentlar va zamonaviy yondashuvlar tadqiq etilgan. Tadqiqot davomida klassik moliyaviy tahlil usullari, bankrotlikni prognozlash modellari, risklarni baholash instrumentlari hamda zamonaviy raqamli texnologiyalarning moliyaviy boshqaruvdagi o‘rni tahlil qilindi. Shuningdek, moliyaviy

barqarorlikni boshqarishda ekonometrik modellashtirish, stress-test mexanizmlari va biznes analitika tizimlaridan foydalanishning afzalliklari yoritildi. Tadqiqot natijasida korxonalarda moliyaviy barqarorlikni ta'minlash faqat moliyaviy ko'rsatkichlarni nazorat qilish bilan cheklanmasligi, balki risklarni erta aniqlash va boshqaruv qarorlarini analitik asoslash bilan chambarchas bog'liqligi asoslab berildi.

Kalit so'zlar: moliyaviy barqarorlik, moliyaviy tahlil, analitik instrumentlar, risklarni boshqarish, bankrotlik modeli, stress-test, biznes analitika, ekonometrik modellashtirish, likvidlilik, rentabellik.

KIRISH

Bozor iqtisodiyoti sharoitida korxonalarining barqaror faoliyat yuritishi ko'p jihatdan ularning moliyaviy holati va moliyaviy resurslarni samarali boshqarish darajasiga bog'liq hisoblanadi. Iqtisodiy muhitdagi noaniqlik, inflyatsion jarayonlar, moliyaviy bozorlardagi tebranishlar hamda global iqtisodiy risklarning ortib borishi korxonalarda moliyaviy barqarorlikni boshqarish masalasining dolzarbligini yanada oshirmoqda.

So'nggi yillarda moliyaviy boshqaruv tizimida raqamli texnologiyalar va analitik instrumentlardan foydalanish tendensiyasi kuchaymoqda. An'anaviy moliyaviy ko'rsatkichlar bilan bir qatorda ekonometrik modellar, bankrotlikni prognozlash usullari, stress-test mexanizmlari hamda biznes analitika platformalari korxonalarining moliyaviy holatini chuqur tahlil qilish va ehtimoliy risklarni oldindan aniqlash imkonini bermoqda. Shu sababli moliyaviy barqarorlikni boshqarishda zamonaviy analitik instrumentlarning nazariy va amaliy jihatlarini o'rganish muhim ilmiy-amaliy ahamiyatga ega.

Mazkur tezisning maqsadi moliyaviy barqarorlikni boshqarishda qo'llaniladigan analitik instrumentlar va zamonaviy yondashuvlarning mazmunini yoritish hamda ularning korxonalar moliyaviy boshqaruvidagi ahamiyatini asoslashdan iborat.

Moliyaviy barqarorlikni baholashda eng keng qo'llaniladigan instrumentlar moliyaviy koeffitsientlar tizimi hisoblanadi. Ushbu yondashuv asosida korxonalarining likvidlilik, to'lov qobiliyati, rentabellik va moliyaviy mustaqillik darajasi tahlil qilinadi. Joriy likvidlilik koeffitsienti, moliyaviy leverage, aktivlar rentabelligi va kapital rentabelligi kabi ko'rsatkichlar korxonalar moliyaviy holatini baholashda muhim ahamiyat kasb etadi. Mazkur yondashuvning afzalligi hisob-kitoblarning soddaligi va amaliyotda keng qo'llanilishidadir. Biroq klassik ko'rsatkichlar tizimi moliyaviy risklarning murakkab o'zaro bog'liqligini to'liq aks ettira olmaydi. Shu sababli zamonaviy iqtisodiy sharoitda ushbu instrumentlarni boshqa analitik yondashuvlar bilan integratsiyalash zarurati yuzaga kelmoqda. Moliyaviy barqarorlikni boshqarishda bankrotlikni prognozlash modellari muhim analitik instrumentlardan biri hisoblanadi. Ushbu modellar korxonaning moliyaviy inqirozga uchrash ehtimolini oldindan aniqlash imkonini beradi. Mazkur yo'nalishda E. Altman tomonidan ishlab chiqilgan Z-score modeli keng qo'llaniladi. Ushbu model bir nechta moliyaviy ko'rsatkichlarni yagona integral indeksga birlashtirish orqali korxonaning moliyaviy holatini baholash imkonini beradi. Keyinchalik Springate, Taffler va boshqa olimlar tomonidan ham turli modifikatsiyalar ishlab chiqilgan.

Bankrotlikni prognozlash modellari moliyaviy risklarni erta aniqlash imkonini bersada, ularning ayrimlari rivojlangan davlatlar iqtisodiyoti ma'lumotlari asosida ishlab chiqilgani sababli barcha tarmoqlar va iqtisodiy sharoitlarga to'liq mos kelmasligi mumkin. So'nggi yillarda moliyaviy barqarorlikni boshqarishda ekonometrik modellashtirish usullaridan foydalanish kengaymoqda. Mazkur yondashuv moliyaviy ko'rsatkichlar o'rtasidagi statistik bog'liqliklarni aniqlash hamda ularning korxonalar barqarorligiga ta'sirini baholash imkonini beradi. Shuningdek, stress-test mexanizmlari korxonalarining tashqi iqtisodiy shoklarga bardoshlilikini baholashda muhim ahamiyatga ega. Ushbu yondashuv orqali inflyatsiya, valyuta kursi yoki foiz stavkalari

o'zgarishi natijasida korxonaning moliyaviy holati qanday o'zgarishi prognoz qilinadi. Stress-test mexanizmlari ayniqsa yuqori riskli tarmoqlarda moliyaviy xavflarni boshqarish samaradorligini oshirishga xizmat qiladi. Raqamlashtirish jarayonlari moliyaviy boshqaruv tizimiga yangi analitik instrumentlarni olib kirdi. Zamonaviy korxonalar faoliyatida Business Intelligence (BI) tizimlari, vizual monitoring platformalari va avtomatlashtirilgan tahlil vositalari keng qo'llanilmoqda. Mazkur texnologiyalar real vaqt rejimida moliyaviy ko'rsatkichlarni monitoring qilish, salbiy tendensiyalarni erta aniqlash hamda boshqaruv qarorlarini tezkor qabul qilish imkonini beradi. Ayniqsa, katta ma'lumotlar texnologiyalari va mashinali o'rganish algoritmlaridan foydalanish moliyaviy tahlilning aniqligini oshirmoqda.

Shu sababli zamonaviy moliyaviy boshqaruv tizimida analitik instrumentlardan samarali foydalanish korxonaning raqobatbardoshligi va moliyaviy barqarorligini ta'minlovchi muhim omillardan biri hisoblanadi. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, moliyaviy barqarorlikni boshqarish ko'p qirrali va murakkab jarayon hisoblanadi. Korxonalarining moliyaviy holatini samarali boshqarish uchun klassik moliyaviy tahlil usullari bilan bir qatorda bankrotlikni prognozlash modellari, ekonometrik modellashtirish, stress-test mexanizmlari va biznes analitika tizimlaridan kompleks foydalanish zarur. Shuningdek, zamonaviy raqamli texnologiyalar va analitik instrumentlardan foydalanish moliyaviy risklarni erta aniqlash, boshqaruv qarorlarini asoslash hamda korxonalarining uzoq muddatli moliyaviy barqarorligini ta'minlash imkonini beradi.

Natijada moliyaviy barqarorlikni boshqarishda analitik instrumentlardan foydalanish korxonalarining iqtisodiy xavfsizligini mustahkamlash va ularning raqobatbardoshligini oshirishning muhim omili sifatida namoyon bo'ladi.

FOYDALANGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Altman E.I. Financial Ratios, Discriminant Analysis and the Prediction of Corporate Bankruptcy // The Journal of Finance. – 1968. – Vol. 23. – No. 4. – pp. 589–609.
2. Brealey R.A., Myers S.C., Allen F. Principles of Corporate Finance. – New York: McGraw-Hill Education, 2022.
3. Савицкая Г.В. Анализ хозяйственной деятельности предприятия. – Минск: Новое знание, 2021.
4. Ковалев В.В. Финансовый анализ: методы и процедуры. – Москва: Финансы и статистика, 2020.
5. Шеремет А.Д. Теория экономического анализа. – Москва: ИНФРА-М, 2022.
6. Blank I.A. Financial Management. – Kyiv: Nika-Center, 2019.
7. Taffler R.J. Forecasting Company Failure in the UK Using Discriminant Analysis and Financial Ratio Data // Journal of the Royal Statistical Society. – 1983.